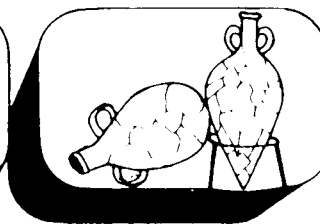

חדשות מן העבר

גידול בקר בעבר הרחוק – גם אנחנו היינו שם

לפני כחצי שנה הגיעה לידינו חוברת יוצאת דופן מבחינת הנושא בו היא עוסקת, ומרהיבה בעיצובה הגרפי. מדובר במוסף לירחון האיטלקי VITA IN CAMPAGNA (אפשר לתרגם זאת כ"חיים בכפר", או בטבע, בשדה). המוסף נושא את הכותרת **מדריך מאוייר לחקלאות בימי-קדם** והופץ למנויים בכ-75 אלף עותקים. פרט נוסף ראוי לציון הוא היעדר מוחלט של מודעות פרסומת, דבר בלתי שכיח בימינו. מאחר שלמערכת החוברת עומדת זכות-יוצרים מוגנת משפטית, ביקשנו מאת בית-ההוצאה היתר ואישור לפרסם מתוך החומר הגרפי הכלול בחוברת גם אצלנו ב"משק הבקר והחלב". העורך הראשי הסכים ברצון ושלח לנו מכתב יפה המאשר זאת ואף הציע שאכתוב משהו לירחון שלהם בהנמקה, שחקלאות ישראל ידועה ברמתה הגבוהה, וכן הלאה – עוד חזון למועד. (מ.מ.)

תוכן החוברת משתרע על שש תרבויות עתיקות ומקום החקלאות במסגרתן:

מצרים, בתקופה שבין האלף ה-4 לאלף ה-1 לפני ספירת הנוצרים;

פניקים, בתקופה החל מן האלף ה-3 עד המאה ה-6 לפני הספירה;

ישראל, בתקופה החל מן המאה ה-13 לפני הספירה ועד המאה ה-1 אחרי הספירה;

כרתים, בתקופה שבין 1400–2500 שנה לפני הספירה;

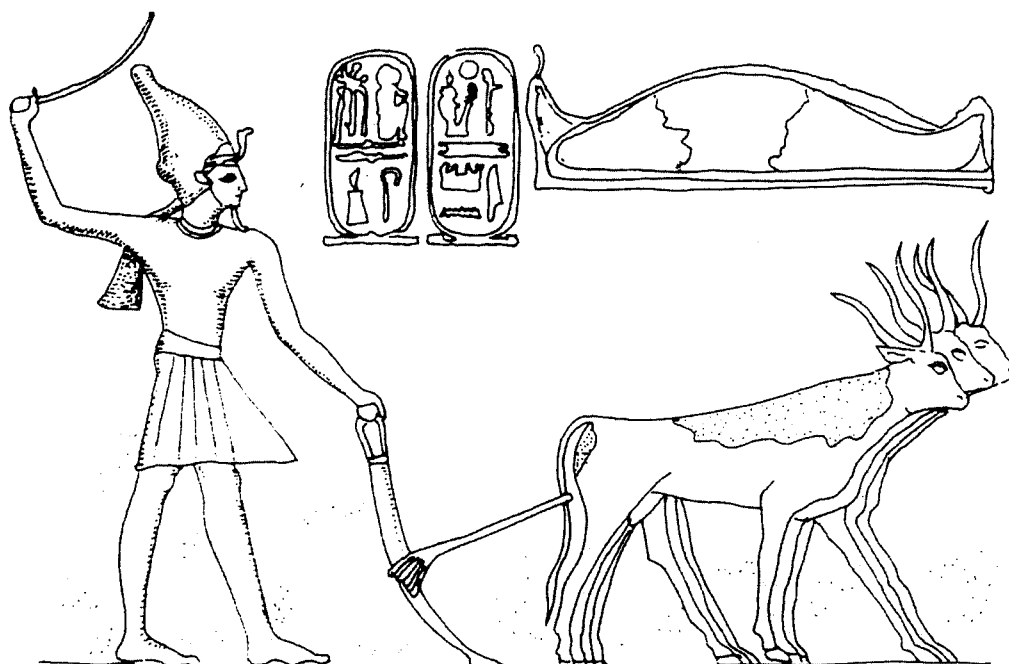
יוון, בתקופה שבין 1200–400 שנה לפני הספירה;

רומי, בתקופה שמן המאה ה-7 לפני הספירה עד המאה ה-5 אחרי הספירה.

ביופיו, מחד – ובעדויות המשכנעות אודות הדמה הטכנולוגית שהיתה נהוגה בכל תקופה ותקופה בקרב העמים השונים, מאידך. להלן נביא מבחר איורים הלקוחים מתוך החוברת האיטלקית VITA IN CAMPAGNA בצירוף ההסברים המתאימים.

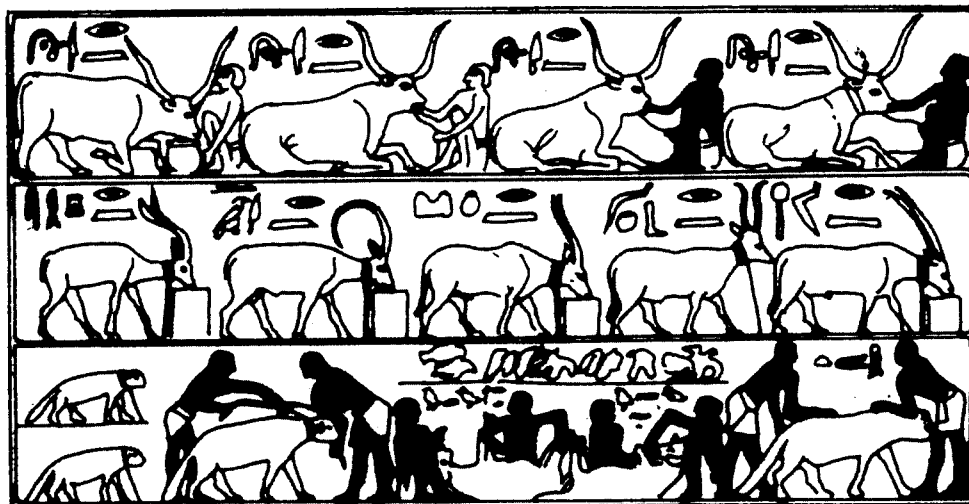

כפי שאפשר להיווכח, אנו נמצאים במקום טוב באמצע. כל פרק כולל תיאור הגיאוגרפיה וההיסטוריה של האזור, סקירה תמציתית של המשטר ואורח החיים, ושלל ציורים, צילומים ומפות בנושאי החקלאות על ענפיה – מיוחד ובנפרד לגבי שש התרבויות הללו. כל עם זכה להבלטת המיוחד שבחקלאותו והרגלי תזונתו; איך כל עם נהג לעבד שדות, לאסוף יבולי שדה וגן ואפילו איך הכינו משקאות, לחם ושמן. אותנו מעניין במיוחד, איך הקדמונים השכילו לביית חיות שונות ולנצלן לצורך אספקת מזונם. משום כך ומפאת קוצר היריעה בבטאונו נאלצנו לדלג על כל יתר החומר המעניין והמרשים

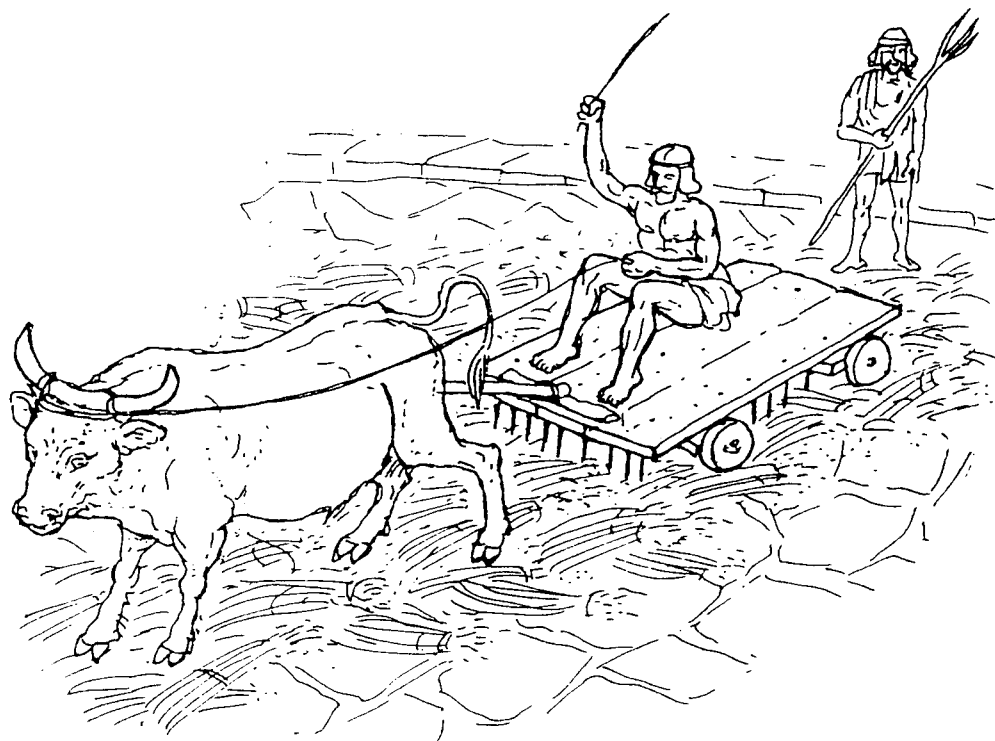
משמעות מיוחדת ומדגיש את החשיבות בה ראתה מצרים העתיקה את החקלאות ובהמות הבית. (הציור לפי תבליט משנת 1150 לפני הספירה).

פרעה ראמסס השלישי בעת חריש. היות הפרעה ראש הפירמידה החברתית והשלטונית ואפילו הדתית מעניק לתיאור שלו כחורש בעזרת שלשה שוורים

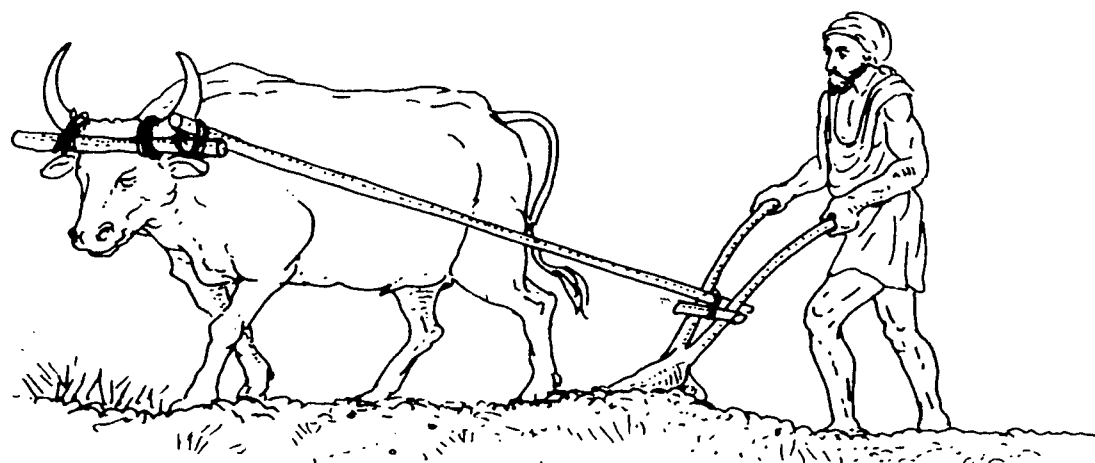
התחתונה), שבשרם היה מבוקש בשולחן המצרים באותה תקופה. (הציור לפי תבליט משנת 1500 לפני הספירה).

התמונה מתארת את ביות החיות הפראיות (שתי השורות העליונות) ופיטום הצבועים (בשורה

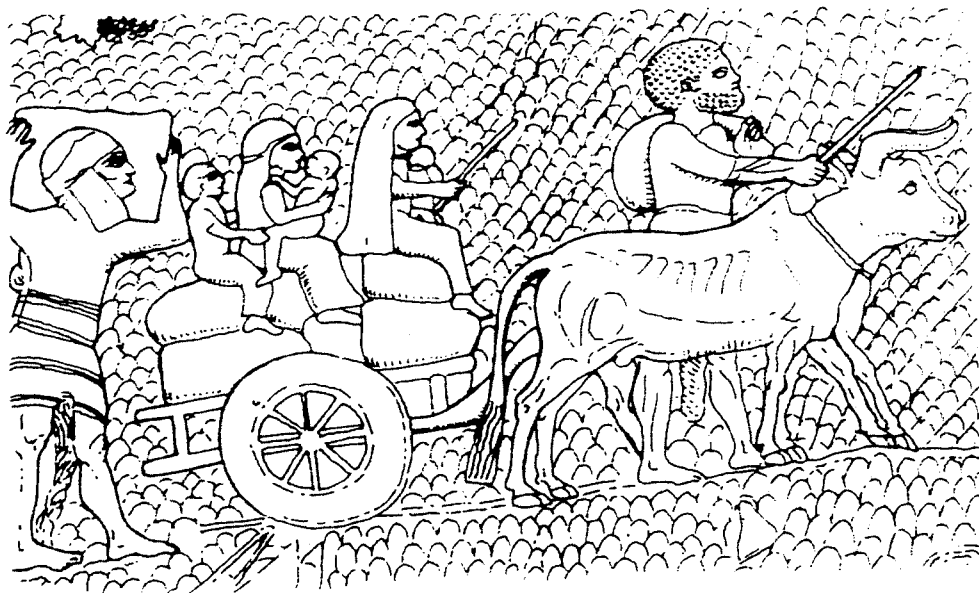
לפרק השיבולים ולהוציא מהן את הגרעינים. (תיאור גראפי מאת המערכת האיטלקית). בארץ-ישראל הכמעט-מודרנית עוד השתמשו במורג הרבה יותר פשוט, בנוי לוח רחב שלתוך צדו התחתון קבעו "חלוקי בולח", לצורך הדייש כמו לפני אלפיים שנה.

על פי כתובים מן המאה ה-2 לפני הספירה, הפניקים השתמשו במורג שעל פי המסורת הומצא על ידי אנשי קרתגא. כלי דיש זה היה עשוי צירים משוונים עם גלגלי עץ קטנים ועליהם לוחות, מקום לנוהג בשוורים. מתחת ללוחות הורכבו מעין מסמרים, כדי

נעלם מן הנוף היס-תיכוני שלנו. (תיאור גראפי מאת המערכת האיטלקית).

יוגב עברי נעזר במחרשת עץ פרימיטיבית שנמשכה בידי שור, חמור... או אף עבד או שפחה, מראה שטרם

מחיה וכגורם של הצבר הון. בספר בראשית י"ג 2-9 כבר נמצא תיאור הפרדת הרכוש (המקנה בעיקר ושטחי הרעיה) בין אברהם אבינו ואחיו לוט, סימן שכבר שנים רבות מאד קודם לכן עסקו אבותינו בבית הבקר והצאן. (תיאור גראפי מאת המערכת האיטלקית).

בצאת ישראל ממצרים...... ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש-מאות אלף רגלי הגברים לבד מן הטף. וגם ערב-רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד (שמות י"ב, 37-38). אגב, אין זאת הפעם הראשונה שהתורה מזכירה את חשיבות המקנה כמקור

גידול בעלי-חיים ברומי העתיקה

בראשית התגבשות החברה הרומית שימשו הרעיה וגידול הבהמות כמקורות הכנסה עיקריים. אולם, במשך הזמן גברו ההכנסות מגידולי שדה (ומטעים) בהרבה על אלה שקודם קיבלו מן המרעה, עד כדי כך, שקאטו הידוע מדבר על בעלי-חיים רק בקשר לצרכי החווה החקלאית. כלומר, בהנחה שלחווה יש כ-600 דונם, היא זקוקה "...לשלושה זוגות שוורים, שלושה חמורים למשא, ...חמור אחד לטחינה, מאה כבשים".

לבסוף, לקראת המאה שלפני הספירה ועם סיום תקופת הרפובליקה הרומית, גידול בע"ח שור מתקופת המאה הששית, צילום של פסיפס צבעוני מרהיב-עין הנמצא בעיר קוונה שבצפון איטליה, לחוף הים האדריאטי. פסיפס זה ועוד רבים יפים כמוהו אפשר לראות בכנסית סאן ויטאלה שבעיר.

שור נהיה חשוב ורווחי, כך שהיה נושא להשקעות כבדות למדי לא רק לגבי בקר וצאן וסוסים, אלא גם ביחס לגידול דגים, דבורים ועופות מכל סוג. אך גם אז, קשרי הגומלין בין גידול בע"ח ועיבוד האדמה נשארו מושרשים בתרבות הרומית העתיקה.

שור מתקופת המאה הששית, צילום של פסיפס צבעוני מרהיב-עין הנמצא בעיר קוונה שבצפון איטליה, לחוף הים האדריאטי. פסיפס זה ועוד רבים יפים כמוהו אפשר לראות בכנסית סאן ויטאלה שבעיר.

יקר גם משום שסיפקו לחקלאי את הזבל לטיוב השדות, שלא היה לו תחליף. (הציור לפי פסיפס מן המאה השנייה לספירת הנוצרים).

הגורן ברומי העתיקה, שם דשו את הדגן בעזרת בעלי-חיים, שוורים וסוסים. בציור נראה מנהל החווה (ה-vilicus) נשען על מקלו, כשהוא משגיח על עבודת האנשים והבהמות. אגב, בהמות הבית נחשבו לנכס

בתבליט זה מן המאה הראשונה מתוארות כמעט כל העבודות החקלאיות, מן השדה אל הצרכן: חריש, עידור, קציר, הובלת גרעינים, טחינה ואפיית לחם.